

Gelijke mogelijkheden om burgerschap te ontwikkelen?

Author(s)

Nieuwelink, Hessel

Publication date

2016

Document Version

Author accepted manuscript (AAM)

Published in

Maatschappij & Politiek

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nieuwelink, H. (2016). Gelijke mogelijkheden om burgerschap te ontwikkelen? *Maatschappij & Politiek*, 47(5), 24-25.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Gelijke mogelijkheden om burgerschap te ontwikkelen?

Na jaren waarin de rol van onderwijs bij de maatschappelijke vorming van leerlingen minder in de aandacht heeft gestaan, wordt op dit moment door velen aangegeven dat de school erg belangrijk is bij de burgerschapsvorming van leerlingen en vaak wordt naar docenten maatschappijleer gewezen. Tegelijkertijd is het wel de vraag wat er op scholen eigenlijk allemaal gebeurt met burgerschap en welke kansen leerlingen hebben om hun democratisch burgerschap te ontwikkelen.

Voor mijn promotieonderzoek heb ik gekeken naar de ervaringen van leerlingen in het vmbo en het vwo (2^e en 4^e klas) met democratisch burgerschap, op school, thuis, in verenigingen en met vrienden (zie voor andere stukken M&P nummer 3 en 4). We kozen voor de vergelijking vanwege discussies over de rol van opleiding bij de burgerschapshoudingen van mensen. Ik richtte mij op drie aspecten van democratisch burgerschap: aanleren van maatschappelijke betrokkenheid, voeren van discussies en leren over democratische besluitvorming.

Ervaringen thuis

Thuis praten en discussiëren jongeren uit het vwo veel en vaak terwijl jongeren uit het vmbo veel minder met hun ouders hun meningen uitwisselen. Over alledaagse onderwerpen praten de vwo'ers regelmatig met hun ouders en dat loopt regelmatig uit op een discussie. Een jongen gaf bijvoorbeeld aan: "Het is geen verhit debat ofzo maar we hebben allemaal onze meningen en die delen we... Deze discussies gaan dan over kleine dingen zoals wie de afwas gaat doen." De vmbo'ers gaven vaker aan dat zij niet veel met hun ouders discussiëren. Echte meningsverschillen hebben zij niet veel. Een jongen gaf bijvoorbeeld aan: "Soms praten we over een voetbalwedstrijd die we hebben gezien. Was het een goede of een slechte wedstrijd? Dat is het dan wel zo'n beetje. We praten gewoon niet zoveel."

Ook over maatschappelijke en politieke onderwerpen bestaan er verschillen tussen jongeren van beide onderwijstypen. De jongeren in het vwo gaven aan de zij regelmatig met hun ouders praten over actuele kwesties. Het journaal staat vaak aan en zij spreken over wat in de krant staat. De jongeren weten vaak wat hun ouders gaan stemmen en praten daar ook (veelal kort) over. Enkele van de jongeren gaan ook met hun ouders in discussie over waar zij op stemmen of geven advies. Bij de vmbo'ers bestaat een ander beeld. Deze jongeren spreken veel minder over het nieuws. Zij kijken niet vaak het journaal samen en bespreken niet wat er in de krant staat. Zij weten minder goed of hun ouders gaan stemmen en waarop zij gaan stemmen.

Met vrienden en in verenigingen

Met vrienden vond ik vergelijkbare verschillen. De vwo'ers zijn gewend om met elkaar te discussiëren over dagelijkse bezigheden, zoals gezamenlijke activiteiten of hun vakantiebestemming. Zij geven dan uitgebreid hun mening en proberen samen een oplossing te vinden. De vmbo'ers gaven aan dat zij wel veel praten maar dan zijn zij niet echt bezig met het uitwisselen van verschillende standpunten. Meestal zijn zij het eens en als er al verschillende meningen zijn dan gaan zij daar niet uitgebreid op in.

In verenigingen (zoals sportverenigingen, muziekverenigingen en jeugdtheaters) hebben jongeren vergelijkbare ervaringen: er bestaat weinig ruimte om te discussiëren of gezamenlijk besluiten te nemen. Zij zijn daar met een bepaald doel en hebben veelal vergelijkbare wensen (bijv.: partijtje spelen vinden zij meestal allemaal het leukste).

De school: activiteiten buiten de les

Op school kunnen leerlingen ervaringen met burgerschap opdoen in activiteiten buiten de les. In potentie kunnen de leerlingenraad en debatclubs een belangrijke rol vervullen. Geïnterviewde jongeren die in dergelijke organen participeerden waren er ook erg positief over. Maar slechts een kleine groep jongeren was actief en de andere jongeren hadden er weinig voorstelling van.

Tijdens de interviews was de maatschappelijke stage nog verplicht. Hoewel alle jongeren stage hadden gelopen, hebben zij weinig mogelijkheden gehad om hun democratisch burgerschap te ontwikkelen. De jongeren hadden

weinig ruimte voor initiatief, zagen slechts in beperkte mate de bredere maatschappelijke rol van de stage die zij liepen en hadden het gevoel dat zij hun tijd hadden verdaan. Deze stages leken dus ook niet een substantiële bijdragen aan hun democratisch burgerschap en dat gold van de jongeren binnen beide onderwijstypen op een vergelijkbare manier.

Activiteiten in de klas

De ervaringen van jongeren binnen de klascontext verschilden echter substantieel, met name in de vierde klas. De jongeren in het vwo gaven aan dat zij regelmatig discussies hebben over alledaagse kwesties in de klas en docenten moedigen ook aan met elkaar in gesprek te gaan. Een meisje vertelde bijvoorbeeld over zo'n situatie: "We wilden een les verplaatsen maar de leerlingen met Latijn en Grieks wilden de les niet verplaatsen en wij vroegen 'waarom niet?'. Ze legden uit dat zij dan met hun pauze niet goed uitkwamen... De leraar zegt dan dat wij naar elkaars standpunt moeten luisteren." De discussies lijken goed geordend te verlopen. De vmbo'ers lieten een ander beeld zien. Zij meenden dat zij zelden discussies hadden. Een leerling verwoorde het treffend: "In de les is het meestal 'open je boek en ga aan het werk.'" Wanneer zij wel discussies hebben, verlopen die in de ogen van deze leerlingen niet zo geordend. Vooral naar de leerlingen 'met een grote mond' wordt geluisterd en andere leerlingen komen niet echt aan bod.

In vwo veel praten over politiek

Vergelijkbare beelden kwamen naar voren rondom lesgeven over maatschappelijke en politieke kwesties. De jongeren in het vwo gaven aan dat zij regelmatig over deze onderwerpen spraken – met name in de vierde klas. Bij vakken als geschiedenis, levensbeschouwing en maatschappijleer krijgen leerlingen regelmatig de gelegenheid om over dit soort onderwerpen te spreken. Leerlingen op een gereformeerde school gaven bijvoorbeeld aan dat zij bij maatschappijleer spraken over euthanasie. "Dan vroeg de leraar: "wat vind je van euthanasie?" Iedereen kan dan zijn mening geven en dan praten we over dilemma's als 'wat zou je doen als je een dokter bent en iemand om euthanasie vraagt?' En wat als er een nieuw medicijn is en die kan vijf mensenlevens redden ten koste van één gezond persoon. 'Wat zou je dan doen?'"

De tweede ronde van de interviews vond enkele maanden na de parlementsverkiezingen van 2012 plaats. De vwo'ers gaven aan dat zij (redelijk) uitgebreid gesproken hebben over deze verkiezingen, er filmpjes over bekeken hebben, spraken over voor welke partij zij zouden kiezen en hoe je de uitslag kan interpreteren. Een van de jongeren gaf bijvoorbeeld aan: "De leraar vroeg ons of we de debatten hadden gezien en wat wij vonden van de strategie van de politici... We hebben samen fragmenten van Wilders bekeken omdat mijn leraar hem een briljante debater vindt... We hebben ook de uitkomst van de verkiezingen besproken en dat het opvallend is dat mensen ofwel voor de PvdA ofwel VVD stemden en dat zij nu samen in een coalitie komen."

In vmbo weinig gesprek over politiek

In het perspectief van de leerlingen in het vmbo was de situatie bij hen anders. Zij meenden dat zij het amper over maatschappelijke of politieke vraagstukken hebben gehad in de klas. Soms werd er kort naar het nieuws verwezen maar het leidde niet tot substantiële gesprekken. Een meisje vertelde bijvoorbeeld: "We hadden het wel een keer over het nieuws maar waar het over ging weet ik niet meer... Bij economie hadden we het een keer over de crisis. De docent vertelde dat er een economische crisis is. Dat was het eigenlijk." Deze jongeren gaven aan dat zij niet over de parlementsverkiezingen van 2012 hebben gesproken. Een jongere gaf daar een belangrijke verklaring voor: "Nu spreken we niet over politiek. Dat gebeurde vorig jaar wel bij maatschappijleer maar dat hebben we nu niet meer... We spraken ook niet over de verkiezingen. Helemaal niet." Omdat deze leerlingen geen maatschappijleer hadden in de vierde klas werd er niet meer gesproken over maatschappelijke en politieke kwesties en bleef ook de verkiezingen onbesproken.

Titel

De uitkomsten van dit onderzoek zijn een aanwijzing dat scholen eerder reproducerend dan compenserend voor bestaande sociale verschillen zijn. Leerlingen in het vwo doen zowel thuis, met vrienden als op school meer ervaringen met burgerschap op dan hun medeleerlingen in het vmbo. Typisch voor dit verschil zijn hun ervaringen met praten over de landelijke verkiezingen. Dat jongeren in het vmbo niet over verkiezingen spraken is een gemiste kans omdat zij in de vierde klas op een leeftijd zijn waarop zij langzaam kennis maken met de (politieke) wereld en zij hun politieke en democratische houdingen ontwikkelen. Hier wringt het dat maatschappijleer een zeer beperkte rol in het curriculum heeft. Tegelijkertijd zouden juist deze docenten de ruimte moeten nemen om ook in klassen waar zij geen les aan geven activiteiten te ontwikkelen rondom zulke belangrijke democratische gebeurtenissen. Dat dit op deze scholen niet leek te gebeuren is toch ook een gemiste kans.

Hessel Nieuwelink